IOANICHIE OLTEAN, THE THIRD BALLAD-AUTHOR OF THE SIBIU LITERARY CIRCLE

Delia Natalia TRIF (ANCA)
"Petru Maior" University of Târgu-Mureş

Abstract: ***The Literature Circle from Sibiu*** *was initiated by the young group of students coming from Cluj to Sibiu.* ***The magazine of The Literature Circle*** *contains six numbers. The Circle has reached the apogee moment in 1945, some months before the end of the second world war.*

The editor of the publication was I.Negoitescu.

Who speaks about ***The Literature Circle from Sibiu*** *is represented himself mainly by his "balladist": Radu Stanca, Ştefan Augustin Doinas , Ioanichie Olteanu.*

Ioanichie Olteanu is the third balladist of the Literature Circle. He signs in the first issue of the publication two compositions: ***The ballad of the cheated husband*** *and* ***The mishap of the theologian with the tree****.*

Ioanichie Olteanu's ballads were published in magazines and newspapers. Although few in number, these have a strong originality. Among these, we remember: ***The ballad of the cheated husband, The ballad of the drowned****,* ***The ballad of the suicide****,* ***The sunflower****,* ***The mishap of the theologian with the tree****. representative poems:* ***The poet room*** *and* ***The tower****.*

Through his poems, Ioanichie Olteanu proves a worthy representative of poetic orientation generated by ***The Literature Circle from Sibiu****.*

Keywords: Ioanichie, ballad, originality, immortality, magazine.

Despre *Cercul Literar de la Sibiu*, ca mijloc, ca mişcare, manifest, ideologie artistică, obiective şi rezultate, şi despre revista iniţiată de gruparea tinerilor studenţi veniţi, o dată cu Facultatea de Litere şi Filozofie, de la Cluj la Sibiu, s-au scris până în prezent câteva studii printre care şi o monografie de tip clasic-universitar. Toate acestea, trei la număr, au apărut în ultimii ani: Cartea lui Ilie Gutan, *Cercul literar de la Sibiu*, 1995, cea a lui Petru Ponta, intitulată identic, „Cercul literar de la Sibiu", (dar cu subtitlul: „Introducere în fenomenul originar), în 1997 iar cea semnată de Ovidiu Crohmănilceanu şi Klaus Heitmann, *Cercul literar de la Sibiu şi influenţa catolică a culturii germane*, în 2000. Despre mişcarea „cerchistă" s-a vorbit şi s-a scris şi înainte de 1989, dar nu în această formă, mai organizată şi mai sistematică.

Cercul literar de la Sibiu a reprezentat ambianţa literară de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, momentul resurecţiei eticului şi al cultivării valorilor umane şi culturale extrase din descendenţa critică maioresciană.

Sub forma unei grupări constituite, cu o experienţă proprie, cercul şi-a atins momentul de akmé prin scoaterea unei publicaţii. Faptul s-a petrecut la începutul anului 1945, cu câteva luni înainte de sfârşitul războiului. Este vorba de *Revista Cercului Literar*, lunar care a izbutit

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)

să trăiască opt numere (în realitate şase, fiindcă ultimul e triplu, cuprinzându-le şi pe cele două următoare).

Redactorul publicaţiei a fost I. Negoiţescu. Subintitulată *Revistă lunară de literatură, filozofie şi artă* a apărut graţie sprijinului financiar al fracţiunii George Brătianu. În aprilie 1944, cu ocazia vizitei acestuia la Sibiu „cerchiştii" alcătuiseră, sub regimul antonescian, o organizaţie clandestină a „tineretului liberal". Banii pentru această revistă îi obţinuseră prin Mihai Fărcăşanu, asistentul profesorului şi omului politic, iubitor al literaturii, scriitor şi el, tânărul şef liberal va semna cu pseudonimul Mihail Villara un fin roman huxley-an, *Frunzele nu mai sunt aceleaşi*" (1946)[1].

Perspectivă, articolul program din fruntea primului număr amintea că „*Manifestul Cercului Literar,* spre deosebire de cele care l-au precedat, ca expresii ale orientării generaţiilor noi româneşti, n-a tins la iniţierea unui curent nou, la revoluţionarea tiparelor literare, la formulări îndrăzneţe şi la invenţii fantaste". Mai încolo, după ce expiră încrederea în „forţele tinere ale vieţii" e mărturisită dorinţa de a asigura „continuitatea faclei valorilor eterne."[2]

Cine vorbeşte de *Cercul Literar de la Sibiu* şi-l reprezintă în primul rând prin „baladiştii" săi.

Chiar primul număr al revistei, după articolul program, *Perspectivă*, se deschide cu trei piese din această specie, nemaipracticată de lungă vreme. Îi aparţin lui Radu Stanca şi poartă titlurile: *Tristeţe înainte de luptă*, *Lamentaţia poetului pentru iubita sa*, *Lamentaţia Ioanei d`Arc pe rug*. Ştefan Augustin Doinaş semnează *Forma îngerului* şi *Elegie*.

Ioanichie Olteanu semnează la rândul său două asemenea compuneri, *Balada soţului înşelat* şi *Păţania teologului cu arborele*.

Pe măsură ce ies alte numere ale revistei, producţia se înmulţeşte.

Articolul *Resurecţia baladei*, din numărul 5 al *Revistei Cercului Literar*, nu rămâne doar o simplă speculaţie critică. Se dovedeşte a fi o pornire naturală a unor tineri poeţi foarte înzestraţi, care vor înscrie, prin producţia lor, o pagină inedită în istoria liricii româneşti.

„Ciudat este – declară Ştefan Augustin Doinaş - că n-a existat o pregătire programatică a baladescului nostru: pur şi simplu ne-am trezit că scriem cu toţii - eu, Radu, Ioanichie – balade."[3]

Tinerii poeţi sibieni au devenit baladişti ca să salveze lirica de la o anemie mortală.

Revista s-a bucurat şi de câteva colaborări beletristice preţioase din afara grupului: E. Lovinescu i-a încredinţat un fragment al romanului său inedit la acea dată, *Mălurenii* (*Găzuca,* nr.2), *Lucian Blaga, aforisme şi însemnări* (*Discipolul*, nr.2) şi Constant Tonegaru, versuri (*Inundaţie albastră*, *Novembrie patetic*, *Ultimul de la 1200*, nr.2).

Odată cu întoarcerea Universităţii la Cluj, în toamna anului 1945, „cerchiştii"părăsesc Sibiul, ca să-şi termine studiile. Pleacă şi profesorii. Revista îşi încetează apariţia, ultimul număr cuprinzând un patetic rămas bun de la Sibiu. Alcătuitorii *Cercului Literar* făgăduiesc să nu uite niciodată vechiul burg care le găzduise începuturile cu atâta ospitalitate.

Ioanichie Olteanu este al treilea baladist al *Cercului Literar de la Sibiu* (n. 1923 în Comuna Vaidei, lângă Tg. Mureş, m.1997, la Bucureşti). În necrologul pe care i l-a consacrat, Ştefan Augustin Doinaş îşi amintea cum acesta devenise, prin anii războiului, unul dintre membrii grupului lor. Fuse „descoperit" de I. Negoiţescu, neobositul „managerul" artistic al „cerchiştilor".

[1] Mihail Villara: Frunzele nu mai sunt aceleaşi, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1946

[2] *Perspectivă*: editorial nesemnat (redactat de I. Negoiţescu şi reprodus în *Scriitorii moderni*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1966)

[3] Ştefan Augustin Doinaş: *Scrisoare către Ovid. S. Crohmălniceanu*, Bucureşti, 17 aug,1995

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)

Ioanichie Olteanu li se atașase apoi printr-o integrare firească în grup, colaborator la *Revista Cercului Literar*, a rămas legat de amicii săi până la moarte.

Totuși, în pofida faptului că a fost un element constitutiv de seamă al grupării sibiene, Ioanichie Olteanu – subliniază Doinaș - a reprezentat din capul locului o prezență singulară în mijlocul ei. Se distingea de orice prin natura foarte aparte a poeziilor sale. Scria și el balade, dar în cu totul altă manieră decât dânsul sau Radu Stanca. „Nici o undă de umor sau joc verbal nu exista la noi, în timp ce la el de la temă până la rezolvarea ei, luciditatea ironic amuzantă a autorului se simțea imediat.”[4] Diferită ar fi fost și descendența literară a acestui alb. Pe când producțiile lui Radu Stanca și ale sale – afirmă Doinaș - „plăteau un tribut evident tradiției baladești germane”, Ioanichie Olteanu scria niște poezii care aparțineau și ele genului, dar „se impuneau prin modernitatea lor.”[5] Îi confereau apoi o poziție diferită în rândurile „cerchiștilor” convingerile politice. Între ei, Ioanichie Olteanu era unicul care, după 23 august 1944, s-a aliat forțelor de stânga.

De aceea, amicii săi îl porecliseră „comunistul” grupului. Când membrii acestuia se risipiseră prin țară, ieșind din viața literară el a rămas la Cluj și semna în paginile presei locale, susținătoare a noului regim. Curând, a intrat în redacția săptămânalului bucureștean *Contemporanul* și peste un timp a ajuns secretar al Uniunii Scriitorilor.

În sfârșit, pe „taciturnul” și „modestul” Ioanichie Olteanu, notează însăși Doinaș, îl deosebea de ceilalți membrii ai *Cercului Literar*, cam „gălăgioși”, firea închisă. Era un om „ciudat” și persoana sa a păstrat mereu o umbră de mister. Vărul său, poetul Ion Horea, lansase în privința aceasta o vorbă teribilă, declarând: „Cunosc mai bine biografia lui Iosif Vissarinovici Stalin, decât viața intimă a lui Ioanichie”.[6]

E de ajuns să amintim că, deși *Balada soțului înșelat* și *Pățania teologului cu arborele* stârniseră „senzație” în *Cercul Literar* și autorul lor fusese premiat de *Fundațiile regale*, acesta a abandonat inexplicabil orice activitate poetică originală, consacrându-se exclusiv traducerii versurilor străine.

„Ioanichie Olteanu a devenit, datorită refuzului de a-și aduna în volum versurile răspândite cu un sfert de veac în urmă prin reviste și ziare, o legendă care de fapt ascunde un adevăr istoric. Legenda unui autor și adevărul unei opere.”[7]

Baladele straniului „cerchist”, câte au văzut lumina tiparului, prin ziare și reviste, sunt puține la număr, dar posedă într-adevăr o puternică originalitate.

Când Ștefan Augustin Doinaș sublinia „modernitatea” lor, nu greșea. Adopta însă o perspectivă limitativă, lăsând să se înțeleagă că părăsesc prin factura lor nouă tradiția baladească germană. Reduce de fapt astfel genul de tipul său așa-zis „nordic”, în spiritul lui Börris von Münchausen. Ca poeții sibieni, acesta, împreună cu Agnes Miogel, Lulu von Strauss und Torney, Sevin Ludwing, grupați în jurul *Almanahului Muzelor din Götingen*, în propuseră către începutul secolului XX o „resurecție a baladei”, de preferință, carnavalească, eroică, a cărei ambiție era să fie continuatoarea vechiului *Heldenlied* german[8].

Baladele acestea foarte gustate la vremea lor, s-au aflat în multe raniște soldățești din primul război mondial și au revenit pe timpul celui de-al doilea. Au circulat și printre „cerchiști”, după câte își amintea Ștefan Augustin Doinaș. Paradoxal e că el a păstrat această repartizare „nordică” a baladei, deși a practicat genul tocmai spre a fugi de tematica literară a vremii care glorifica „războiul sfânt din răsărit” și-l prezenta drept continuarea gestei Nibelungilor.

[4] Ștefan Augustin Doinaș: *Amintirea lui Ioanichie Olteanu*, în România literară, nr.14, 9-15 aprilie 1997
[5] Ibid.
[6] Ibid
[7] I. Negoițescu, *Lirismul purității și al eșecului, în Lampa lui Aladin*, București, Editura Eminescu, 1970, p.51
[8] Böriess Freicherr v. Münchhusen: Die Ballade in Göttingen um 1900, în Balladenforschung, op. cit

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)

De la *Moritat* își împrumutase temele preferate și poeții primului „Hain" baladesc din Göttingen, ca și amicul lor Gleim.

Prezentă mai în toate antologiile *Călugărița din Hölty* istorisește o crimă pasională: un cavaler seduce o logodnică a lui Hristor și apoi o părăsește. Ea tocmește niște ucigași care-i fac de petrecanie infidelului. Nemulțumită cu atât, eroina vine la capela unde zace înmormântat cavalerul, deschide cripta și smulge cavalerului inima necredincioasă din piept, ca să o calce fără milă în picioare. Scena atroce poate fi văzută apoi mereu, când bate miezul nopții și fantoma călugăriței repetă actul vindicativ.

Ca în *Moritat*, se ține la asigurarea ascultătorilor asupra autenticității faptelor povestite.

Nu mai puțin populară, *Marianne,* a lui Gleim are drept subiect o dramă de familie, iarăși cu un deznodământ sângeros.

Eroina e determinată să ia de soț un bărbat mai în vârstă, dar bogat, așa cum doresc părinții, aceștia furnizând-i fiicei lor, o scrisoare falsificată, prin care iubitul o informează că s-a căsătorit cu altă fată. Ulterior el apare în locuința nouă a Marianei, deghizat în negustor de bijuterii și dornic să o revadă. Minciuna iese la iveală datorită unui medalion. Mariana, care leșină de emoție aflând adevărul, nu dorește să-și înșele soțul și-l imploră pe fostul iubit să o lase în pace și să jure că se va feri să-i mai calce vreodată pragul casei. Exact când rotește aceste rugăminți fierbinți, virtuoase, bărbatul eroinei se întoarce acasă de la vânătoare, și interpretând greșit gesturile ei de cerere fierbinte, descarcă pușca în inimile ambilor protagoniști.

Spiritul *Moritat-elor* dictează baladei titlul pilduitor.

În sfârșit, modernii speculează efecte estetice de colaj, încrustând împrumuturi directe din *Moritat-e*, sentințe morale naive, clișee stilistice gazetărești, lozinci politice și refrene ale șlagărelor la modă, în carnea poeziei. Totul cu o artă rafinată de reabilitare artistică, cu o artă rafinată de reabilitare artistică, nemaiurmărindu-se satisfacerea gusturilor unui public credul, necultivat, ci cucerirea altuia suprainstruit și excitabil prin grosolănie, tocmai din cauza blazării la finețe.[9]

Există prin urmare și o linie baladească germană modernă, care face amendabilă diferența atribuită de Doinaș lui Ioanichie Olteanu, în privința ascendenței lor literare.

Nici măcar turnura comică, pe care o iau, am văzut că nu e absolut singulară. Dacă sclipirile ironice lipsesc într-adevăr la Doinaș (și încă)[10], ele îi plac lui Radu Stanca uneori, să ne amintim astfel de *Trubadurul mincinos, Regele visător, Corydon*.

Nota cu adevărat aparte a baladelor lui Ioanichie Olteanu vine din modernitatea lor pronunțată, dar aceasta nu le-o dă o ascendență negermană, ci direcția vădit inovatoare în care se mișcă. Ioanichie face cronica unor fapte senzaționale sinistre. *Balada soțului înșelat*[11] tratează o crimă din gelozie. *Pățania teologului cu arborele*[12], moartea suspectă a tânărului Victor, care e găsit spânzurat de craca unui stejar, în pădure.

Alte balade anunță din titlu subiectele lor macabre: *Balada înecaților*[13], *Balada sinucigașului.*[14]

---

[9] Mihai Ralea surprinde foarte bine mecanismul psihologic și fiziologic, prin care gusturile neprerafinate ajung să fie atrase de lucruri vulgare, așa cum, remarcă el, sălătușul aristocratic, paralizat de voluptăți alimentare prea alese, nu mai reacționează decât în contact cu mușstar și sosuri picante, iar fumătorii de bectimis savurează țigări ardinare *Caporal*. (P. Zarifopol, în *Interpretare*, Editura Casa Școalelor, București 1927)

[10] Ștefan Augustin Doinaș are și el accente de umor, chiar dacă nu vrea să recunoască: în *Five - o`clock, Miercuri, Ah, zise Cummings* sau *Moartea în zmeuriș* , cel puțin.

[11] I. Olteanu: *Balada soțului înșelat*, în *Revista Cercului Literar,* op cit.

[12] I. Olteanu: *Pățania teologului cu arborele*, ibid

[13] I. Olteanu: *Balada înecaților*, ibid

[14] I. Olteanu: *Balada sinucigașului*, ibid

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)

În *Balada înecaților*, capodoperă de ironie metafizică, impresionantă e vizionara răsturnare de perspectivă care face posibilă întâlnirea dintre viață și moarte, precum și celebrele „epitafuri" ale lui Edgar Lee Masters din *Antologia orășelului Spoon River*. Ca și acolo, din povestea înecaților lui Ioanichie Olteanu răzbate un tragism detașat, aproape senin, transfigurat parcă de însăși trecerea lui în baladă. Dar care rămâne, nu mai puțin, tragism, în ciuda tonalității sale resemnat ironic, la limita parodiei.

Unele balade ale autorului poartă și amprenta simpatiilor sale politice de stânga. „Filosofia" programatică, realistă, cu picioarele pe pământ, dintre ele, trădează natura lor.

Autorul le găsește o justificare naturală în *Floarea soarelui*[15]. Aceasta își întoarce fața după astrul strălucitor de pe cer, dar „nu se mișcă din pământ." E refrenul și „talcul" baladei.

Maestru al ambiguității duse până la detaliu, poetul scoate din ea maximum de efecte și în *Balada solului înșelat* care, publicată împreună cu *Pățania teologului cu arborele* în primul număr al *Revistei Cercului Literar* făcuse senzație în rândul grupării sibiene. Și în acest caz, izbitoare e întrepătrunderea între tragismul întâmplării și luciditatea rece, cu sclipiri de ironie necruțătoare, a celui ce o povestește.

Obiectivată și mai mult, vocea narativă aparține acum protagonistului, „soțul înșelat", un moșier rănit nu în orgoliul său masculin sau în simțul său de posesiune ci în idealul său de a trăi în acord cu firea și cu „strămoșii": „Când a păşit întâi pragul/ în casa părinților mei/ lăsai vânătoarea și amicii de dragul/ surâsului, ochilor ei. / Stam ceasuri întregi lângă mâna/ care-mi ștergea de pe frunte țărâna. / Printre holde și codri am purtat-o să guste/ mireasma sângelui greu de strămoși."

Nu e greu de observat că peste întreaga „baladă", foarte „românească" de altfel, plutește un aer de decență pe care l-am întâlnit și în alte locuri la Ioanichie Olteanu.

Alte poeme antologice ale lui Ioanichie Olteanu sunt: *Camera poetului, Turnul.*

În *Camera poetului* constă în evocarea, în notații cotidianiste, a stării de abulică însingurare a celui ce a visat „cele mai imposibile visuri": „Aceasta e camera poetului,/ cameră fără ferestre, / suspendată în aer ca o nacelă. / În fiecare seară, încărcat de praful trotuarelor/ şi de pulberea a reclamelor luminoase, intru în cameră ca într-o cămaşă de forţă."

Geamăne ca și sens și la fel de puternic, poemul *Turnul* socotit de Ioanichie Olteanu demn de a da titlul volumului său de poezii, nepublicat în timpul vieții, dar publicat astăzi în volumul *Turnul și alte poeme*[16], care adună pentru prima dată laolaltă, într-un singur mănunchi, versurile lui Ioanichie Olteanu.

Prin poemele sale Ioanichie Olteanu se dovedește un demn reprezentant al orientării poetice generate de *Cercul Literar de la Sibiu*, prin recursul la specia literară a baladei, prin ținuta spectaculoasă a viziunii lirice, prin imagistica de o tulburătoare concretețe și, nu în ultimul rând, prin rafinamentul versului său, marcat deopotrivă de suavitate și de materialitate grea, de mimetism și de transfigurare.

Bibliografie

I. Opera

Poezie: În periodice:

1. *Balada înecaților*, în *Vremea*, XV, 1943, nr. 713, pg. 6
2. *Camera poetului*, în *Vremea*, XVI, 1944, nr. 738, pg. 13; reluat în *Tribuna*, 2006, nr.88, pg.15

[15] I. Olteanu: *Floarea soarelui, în Lupta Ardealului, 1948*

[16] I. Olteanu: *Turnul și alte poeme*, Cluj, Editura Eikon, 2012

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)

3. *Balada sinucigașului*, *Vremea*, XVI, 1944, nr. 741, pg. 10; reluat în *Națiunea Română*, I, 1944, nr.9, pg.2 și în *Tribuna*, 2006, nr. 87, pg.16
4. *Balada soțului înșelat*, în *Revista Cercului Literar*, I, 1945, nr.1, pg.25-27
5. *Pățania teologului cu arborele*, în *Revista Cercului Literar*, I, 1945, nr.1, pg.27-28
6. *Turnul*, în *Tribuna nouă*, II, 1946, nr.58. pg.2, reluat în *Tribuna*, 2006, nr. 87, pg. 16
7. *Floarea soarelui*, în *Lupta Ardealului*, IV, 1948, nr. 714, supliment cultural, pg.3

II. Referințe critice
În volume:

8. BOLDEA, Iulian, *Ioanichie Olteanu și Cercul Literar de la Sibiu*, în *Izvoare filozofice*, tom 4, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2009, pg. 139-149
9. COSMA, Ana, *Scriitori români mureșeni. Dicționar bibliografic*, Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2000
10. CROHMĂLNICEANU, Ovid. S.; HEITMANN, Klaus, *Baladele lui Ioanichie Olteanu*, în *Cercul literar de la Sibiu*, București, Editura Universalia, 2000, pg. 152-166
11. *Dicționarul general al literaturii române*, IV, (L-O), București, Editura Univers enciclopedic, 2006
12. POANTĂ, Petre, *Baladescul, Ioanichie Olteanu*, în *Modalități lirice contemporane*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973, pg. 56-60
13. REGMAN, Cornel, *Despre câțiva „cerchiști", azi* în Dinspre „cercul Literar" spre „optzeciște", București, Editura Cartea Românească, 1997, pg. 85 Interviu de Florin Muscalu
14. SASU, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române*, II, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, pg. 253

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

BDD-A22038 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 05:56:22 UTC)